

РЕЦЕНЗИЯ

за реабилитационния труд на д-р **Александра Антонова**

**„Константин Константинов:
възможности на разпознаването и себепознаването”**

1.

Особено е мястото на Константин Константинов в българската литература. Той неизменно и без резерви е приеман за един от класиците, дори за *класикът* на модерната градска/психологическа проза от първата половина на ХХ век; без уговорки е причисляван към литературния канон, макар и в един по-разширен негов формат (разбираемо за такава колективистично насочена, патриархално-рустикална култура като българската). И въпреки това комай единствен той сред писателите от своето поколение и своя ранг остана без критично издание на съчиненията си в годините, когато това бе възможно. – Сходна е и критическата рецепция на К. К.: макар че на творчеството му са посветени немалко проникновени статии, то задълго не успя да предизвика по-задълбочен интерес сред изследователите. Едва в най-ново време ситуацията се промени, най-вече с прекрасната монография на Мира Душкова¹, както и с отделни изследвания на още неколцина млади колеги, като Владимир Игнатов, Надежда Стоянова, Илияна Димитрова, Надежда Няголова и някои други, които откриха в творчеството на К. К. благодатен обект на различни съвременни изследователски стратегии. В тази редица се нарежда и Александра Антонова. Нейната монография на практика е едва второто цялостно изследване върху творчеството на писателя след това на Мира Душкова. Но тя е ясен симптом за този засилен интерес.

Александра Антонова е завършила специалност „Българска филология” в СУ „Св. Климент Охридски” през 1996 г. Около едно десетилетие след това работи в различни организации и фирми, главно като преводач, редактор и организатор. През 2006 г. спечелва конкурс към направление Нова и съвременна българска литература в ИЛ–БАН и три години по-късно защитава успешно докторска дисертация върху творчеството на Чавдар Мутафов, издадена скоро след това². Закратко успява да се наложи сред колектива на института не само с научната си активност и високото равнище на своите публикации и конферентни доклади, но и като изпълнител на ред неблагодарни административни длъжности, с които се справя със завидна лекота. Успоредно с това се доказва като енергичен организатор на научни форуми и редактор на сборници, а отскоро е и ръководител на основния научен проект на направлението „Актуални прочити на новата българска литература”.

За процедурата по реабилитация кандидатката е представила, заедно с основния труд върху творчеството на Константин Константинов, и списък с публикации от последните пет години (15 на брой). Те фокусират научните й

¹ Душкова, М. *Semper Idem: Константин Константинов. Поетика на късните разкази*. Русе: Лени-Ан, 2013.

² Антонова, А. *Чавдар Мутафов – в търсене на художествения лик*. София: Карина М, 2011.

интереси главно около различните прояви на модернизма в междувоенния период (има и няколко изключения по посока към най-новата литература).

Интересът на изследователката към К. К. не изненадва особено. С първата си книга върху творчеството на Ч. Мутафов тя загатна както специален интерес към т. нар. градска проза от междувоенния период, така и безспорни умения в монографичния подход към отделни авторски фигури. Настоящата дисертация наследява досегашния опит на авторката, в някаква степен дори на границата на риска от влизане в определена схема (прави впечатление смислово близките заглавия). Но несъмнено книгата бележи нова крачка в личното ѝ развитие като изследовател, разкрива усложняване на подхода и по-голяма зрялост в реализацията.

В началото на втората си част изследването ще идентифицира философско-концептуалната си основа като херменевтичен проблем: текстът, схванат като особена памет, осъществяваща идентичност между свят и Аз, интерпретацията – като спомняне, а самото разбиране – като опосредстване на минало и настояще. Този метасюжет концептуализира цялото изследване, при това в два различни плана. В първата част той е ретроспективно и донякъде скрито приложен в един „външен”, исторически план: цялата критическа рецепция на Константин-Константиновото творчество като херменевтичен акт – като конструиране на неговия Аз през макротекста на творчеството му, като *разпознаването му* от българската култура в специфичния смисъл, в който дисертацията използва това понятие. – Във втората част на изследването херменевтичната парадигма ще бъде интериоризирана по отношение на самото творчество на писателя – като *себеразпознаване*. Смятам, че оригиналното структуриране на дисертацията е едно от важните ѝ достойнства – симетричната двуделност, която е и методологична, като самият метод е аргументиран не в началото, а по средата между двете части... По-подробно върху концептуално-философската основа ще се спра по-нататък; тогава ще споделя и някои принципни резерви относно ефективността ѝ.

Но като цяло приветствам опита творчеството на К. К. да бъде прочетено през една методологично и философски усложнена перспектива. Нещо повече – смятам, че това е адекватният подход към него, позволяващ да се разкрият най-съществените му качества и на практика да се впише то в едрите тенденции на общоевропейския художествен и интелектуален живот през 30-те и 40-те години на ХХ век. Включително и обратния му центростремителен патос: осмислянето на *родното* като органична част от диалектиката на неговата модерност.

Изследването целенасочено и на различни равнища борави с бинарни опозиции, структурира се чрез тях. Основната – „*разпознаване–себеразпознаване*” – е изведена в самото заглавие. В двуделната структура на работата се разпознава и друга, производна от нея опозиция с не по-малко концептуализираща роля – „*авторът–човекът*”: авторската фигура К. К. в един „външен”, социо-биографичен ракурс като обект на „разпознаване”, т. е. на рецептивно конструиране от критико-историческия метаразказ, срещу човека като „вътрешен” обект на самото му творчество. В собствените си параметри този втори член на опозицията (където първите две антитези интерферират във фигурата на *себеразпознаващия се Аз*) е подложен на по-нататъшно антитетично разчленяване/структуриране чрез поредица разноредови антиномии: „*чуждо и свое*”, респ. „*европейско и родно*”, „*Аз*

и *друг*”; „*реално и припомняно*”; „*място и време*”; „*място във времето*” и „*място извън времето*”...

2.

(I. 1.) Философския си потенциал работата ще разгърне пълноценно във втората си част. Първата е изградена в един по-емпирично-позитивистичен план: опит за „хронологически и колажно-тематично подредена” (с. 9) **реконструкция на критическата рецепция на Константин-Константиновото творчество** от самото начало до днес. Това е най-пълната, библиографски изчерпателна систематизация на писаното върху творчеството на писателя (което само по себе си е един от важните приноси на изследването). Подходът при този историко-критически преглед демонстрира, освен фактическа скрупулъзност, и една обективност, която лично аз приветствам – освободеност от робуване на имена и авторитети, които традицията *впоследствие* ще селектира като важни. С еднакво внимание са отбелязани всички отзиви за творчеството на К. К. в реда, в който са се появили в периодиката. А подобен обективизъм предотвратява изкривяване на картината от по-късни, днешни позиции, спомага за плътно „влизане” в синхронния контекст на епохата (когато Владимир Василев например не е *бъдещият* Владимир Василев, а само един от неизвестните млади критици, заедно с ред други, които литературната история не е запомнила). Така тази първа глава на първата част предлага своеобразно „слизане” в самия хронологически срез на литературно-рецептивния процес като специфично „място” извън историята. И тъкмо по този начин историята се разкрива в нейния максимално автентичен вид.

Но това е само половината от сюжета. И тук е налице бинарна диалектика в подхода. На първо място, чрез удачно избраната двойнообратима перспектива в рецепцията – „*своевременно–съвременно*”, която отваря неочаквано продуктивни възможности. Критико-рецептивният метаразказ тече в насрещна раздвоеност – едновременно хронологически (в модуса на „своевременното”) и ретрообърнат (в модуса на „съвременното”). Колкото повече се приближава към съвременността, толкова по-детайлизиран става той, като „съвременното”, оставайки себе си, инкорпорира „своевременното”. За основен, „контролен” авторитет тук служи, разбира се, споменатата монография на Мира Душкова, което е не само последно по време, но и най-сериозното, обобщаващо/синтезиращо изследване, концептуализиращо целия „своевременен” опит на критическата рецепция, натрупан през XX век. Но внимание е отделено и на други, споменати по-горе автори, които през последните години възродиха интереса към К. К.

Да отбележа също, че при разгръщането на рецептивния сюжет пътем е очертан и литературноисторическият контекст на Константин-Константиновото творчество: макар и пестеливо (но достатъчно с оглед на поставените цели) са маркирани връзките му с това на автори като Димитър Шишманов, Емилиян Станев, Павел Вежинов. Но паралелите са преди всичко с Ч. Мутафов – писател, чиято поетика на пръв поглед е безкрайно различна от тази на К. К.; съпоставките текат като съпътстващ сюжет през цялото изследване, като авторката се стреми да ни убеди, че те са концептуални, а не просто в резултат на личните й пристрастия.

И на още една антитеза с важни, конципиращи функции се натъкваме: „*крехкия баланс между етическо и естетическо*” (с. 9). Употребена е по адрес на

критическата реконструкция, която тази първа глава предприема. Но по-нататък тя ефективно ще проработи и в методологията на самото изследване.

(I. 2.) Във втората глава на тази първа част дисертацията се фокусира върху **художествено-естетическите възгледи на самия К. К.**, изразени в ранните му години, като най-голямо внимание е отделено на текстовете в сп. „Звено” (1914). В общата архитектуроника на цялото изследване те са въведени тук като една основа, която то по-нататък непрестанно ще държи под око с оглед зрелите схващания на писателя. Заедно с това, като част от уплътняването на историко-биографичния контекст, **са припомнени и всички ранни публикации на младия К. К.** в различни жанрове: рецензии, поезия (хумористична и не), стихотворения в проза, разкази, повестио... Казвам „припомнени”, макар че голяма част от тях са почти или напълно неизвестни днес дори на специалистите: публикувани в различни периодични издания, част от тях съвсем маргинални, те завинаги си остават там, невключени никога в книга. – Дори с плоския си емпиризъм, тази скрупулозна инвентаризация е важна с това, че реставрира относително цялостно ранния образ на писателя, преди да се „уедри” той в представата за „класика на градската психологическа проза между двете световни войни” – приятелят на Д. Дебелянов и Дим. Подвързачов от кръга „Звено”, активният рецензент, поетът и хумористът, артистичният бохем.

Всъщност този преглед само на пръв поглед изглежда „плосък” – двойнообратимата перспектива в подхода работи и тук. Ранните творби на писателя са четени *през* късния, „класически” К. К.: в тях са търсени симптомите на онези качества, които ще характеризират зрялата му проза. Нерядко тези творби са разпознати като своеобразни архетипни ядра на образи и мотиви, които ще получат развитие впоследствие. Като такъв прототекст е видяна например недовършена ранна повест, публикувана в кн. 4-5 на сп. „Звено” (вж. с. 44). Макар и бегло, са набелязани отделни генетично-развойни сюжети на образи и мотиви, понякога и в контрастна перспектива (например отношението „майка–баща”; или родният дом/град като топос, осцилиращ между реалното и идеалното – с. 45). Тоест, търсено е единство в разрыва между ранния и зрелия К. К. и разрыв в единството.

Акцентирам върху тези структурно-оперативни стратегии, защото те са свидетелство за изследователска зрялост. За умение да се мисли литературоведския метадискурс не само като *инструмент*, но и като самостоятелно поле на творчески инвенции.

След като е реставрирала образа на ранния К. К., главата се съсредоточава върху **естетическите възгледи на писателя**, търсейки онези места в творчеството му, където те са налице, имплицитно загатнати или по-ясно разкрити, предимно в жанрове като рецензията (в по-ранните години) или мемоарно-портретното есе (в по-късните, включително и в „Път през годините”). Привлечени са и отделни изказвания, доклади и статии на писателя, където те са заявени в един по-пряк тон, особено от времето, когато закратко е председател на СБП (1945–1946). – Тук бих повторил една забележка, която заявих при вътрешното обсъждане на дисертацията, защото авторката не се е съобразила с нея, а тя се отнася, струва ми се, до важен и принципен проблем. Става дума за *деисторизирането* в подхода към художествено-естетическите възгледи на писателя, неотчитането на актуалния контекст. Така например дисертацията заявява следното: „Пълноценно и прецизно

Константинов концептуализира художествено-критическите и литературноисторическите си виждания в обзорния доклад „Българската белетристика”, изнесен на Първата национална конференция на писателите в България, 23–25 септември 1945 г.” (с. 48). И следва подробен анализ на доклада, като казаното там се абсолютизира. Но за всички е ясно, че подобни конюнктурни, силно обременени от контекста си жанрове не са достатъчно надежден и обективен източник, особено когато става дума за момент като 1945 година и за случай, когато писателят говори от една официозна позиция, не толкова от свое име, колкото от името на институцията, която представлява. – Впрочем, тази скрита идеологическа обремененост продължава и по-нататък (да не забравяме сянката на романа „Кръв”, която през този период особено тегне над писателя); затова когато дори в „Път през годините” четем настойчиви филипиви срещу символизма, най-малкото трябва да се отнасяме към това *sum grano salis*. Не можем с лека ръка да игнорираме социо-политическия контекст и да основем безкритично върху подобни извори изводите си за художествено-естетическите възгледи на писателя.

Въпреки тази забележка, смятам като цяло за основателен подхода на авторката да чете класическия мемоарен опус като най-пълното разгръщане на естетическите възгледи на К. К., макар и казани между редовете, „обективирани” в есетата му за други писатели.

3.

Ако в първата част обект на литературно-критическа дисекция е авторът – не като структурна функция, а конкретният психо-биографичен автор К. К., то във втората част изследователският ракурс рязко прещраква и се универсализира. Централният обект, върху който се фокусира, става човекът – модерният човек в зрялото творчество на писателя, при това в ситуация на сложно тъждество-и-различие с авторския аз като функция в текста.

И тъкмо тук, чрез различни проявления на „модерното”, проличава щастливото съчетание на обект и подход. Белетристиката на К. К. действително е особено податлива на подобен подход, защото тя е едновременно *космополитна* – една от най-космополитните в българската литература – и много „българска”. Антитезата има преди всички външните, географските си проявления. (Неслучайно *географският* компонент е толкова силен у К. К., при това в различни жанрово-дискурсивни аспекти: от една страна, в жанрове като пътеписа и есето, от друга – в самата белетристика. При което границата е силно пропусклива и в двете посоки: много от неговите разкази, при това сред най-представителните, носят основни конструктивни елементи на пътеписа, а пътеписите са силно белетризирани.)

Творчеството на К. К. е здраво локализирано в *мястото*, независимо дали това е големият, космополитен европейски град или провинциалното градче някъде из Европа или в България. Място, което по сложен, вътрешно релативен начин едновременно е във и извън Историята; а нерядко скритият или по-явният сблъсък между тях е основна смислопораждаща сила в творбите – как натискът на актуалността се отразява върху „човешкото” като фундаментална морална субстанция у героите. (Разбира се, у фин психолог като К. К. този сблъсък рядко е директен, фабулно експлициран; в най-силните творби той е законспириран на подълбоки равнища.)

А. А. прекрасно е доловила тази специфика и я е превърнала в основен конструктивен и методологичен принцип на подхода си (чиято разноредова бинарност вече отбелязах). Централна структурираща ос – макар и неформулирана пряко в заглавие, но скрито работеща под всички останали и детерминираща ги – е опозицията „*космополитно–родно*”. Човекът на К. К., плътно импрегниран с авторовото присъствие, освен космополит, е и българин, макар и не в оня пряк, оголен смисъл, присъщ на една по-ранна („вазовска”) епоха; но в един дълбинно асимилиран вид вазовско-възрожденският архетип работи активно някъде в основата или под нея, включително чрез образа и духа на *родното място* („хайдушкия” Сливен). – И там най-плътно „духът на мястото” се пресича и просмуква от „духа на историята” като сложно структурирана *памет*, едновременно лична, азова, и колективна, таяща се под личната – памет, чийто израз става именно творчеството на писателя, където и собственият му Аз присъства активно във вид на структурна функция.

...Но можем да универсализираме сюжета. Налице е специфичен синтез на тъждество-и-разрив между *родно* и *чуждо/космополитно* в творчеството на К. К., който, от своя страна, отваря други синхронни перспективи – към феноменологизма и екзистенциализма например, които по това време активно разискват битието на човека в света като *място* във и извън Историята.

Изследването обаче някак си не посмява да стигне до там, не прави последната крачка, макар да ни отвежда до самия ръб и сякаш ни оставя сами да я направим. Вместо това кривва в друга, мета-посока – към *херменевтиката на художественния текст*. Авторката се захваща с проблема за интерпретацията и нейната неизчерпаемост (сам по себе си неизчерпаем). Заема се да аргументира идеята за същностната „другост” на текста спрямо света и Аза – „другостта” като вътрешно качество на всеки текст, израз на неговата семантична автономност, следствие от разподобеността между това, което авторът е искал да каже, и онова, което текстът реално казва. Суверен на тази разподобеност се оказва читателят в процеса на четене/разбиране като опит за осмисляне на миналото чрез текста, но при една непреодолима незавършеност на усилието. Този херменевтичен казус изследването избира да реши чрез постепенното му насочване към *идеята* (Рикьор) и в крайна сметка към теорията на Платон за *ейдосите*, „в стремежа към съвпадане с които Азът се опитва да си припомни себе си” (А. А.).

Макар да очертава една твърде широка основа чрез мрежа от цитати, авторката се придържа главно към тезата на Рикьор за четенето като усвояване на „другостта” на текста и произведения от него смисъл. А цялата херменевтична спекулация е разиграна в един метааспект, сякаш за да ни предупреди, че това, което самата работа ще ни предложи отгук нататък, ще е само един възможен конструкт на смисли, а не „истинските” значения на анализиранияте текстове (с. 64).

Подобна кауза е твърде обща и, бих казал, саморазбираща се по отношение на всяко интерпретативно усилие. Но ако трябва – по-скоро за своя сметка – да потърсим оправданието ѝ в конкретния случай, това може да бъде направено например в едрата културноисторическа кауза на модернизма. Модернизмът като пренос на акцента върху безкрайната, винаги изплъзваща се множественост на интерпретацията (в най-широкия смисъл на понятието), а самата интерпретация като „вътрешна” *differentia specifica* на модерния рефлектиращ Аз, за сметка на

онази една-единствената „външна“ реалност, чиято „вярност“ е предмет на „стария“ реализъм от домодерен тип. – Тоест да отместим целия сюжет от метасферата на самото критическо усилие и да го интериоризираме като част от предмета на това усилие. Поне за мен това е по-смислената му употреба; и тя, впрочем, ми е подсказана от цялото разгръщане на интерпретативните усилия на дисертацията по-нататък в цялата втора част.

Другата най-важна фигура за изследването, наред с Рикьор, е Левинас, през когото е въведен централният концепт за *себеразпознаването* на Аза, видно в конкретния случай като движение през темпорализирани места (при което самото „място“ е мислено не само в пряк топографски смисъл, а като специфично, вътрешнообемно *място на памет*). Изложени на ерозията на времето, местата се темпорализират в спомена и се усвояват естетически, чрез изкуството, и в една вътрешна отчужденост на Аза от себе си – раздвоеност Аз–Ти, която е релевантна на отстоянието между „сега“ и миналото.

Не смея да твърдя, че съм схванал коректно всички идеи на изследването. Но ми се струва, че такова широко разтваряне на оптиката рискува да изгуби от поглед непосредствения си предмет, да го редуцира до *случайна* илюстрация. („Случайна“ означава, че би могъл да бъде заменен с друг, без от това да произтекат особено драматични събития.) – Един от ефектите на подобно едро форматиране на теоретичната база е, че се размива спецификата на включените в обсега ѝ автори. И тогава действително различни почерци може да се окажат много близки (какъвто до голяма степен, мисля, е и случаят с К. К. и Чавдар Мутафов).

Идеята за спомнянето като начин за отчуждена (чрез другостта) представа на Аза за себе си едва ли се нуждае от толкова масивен пиедестал. Платоновата теория за ейдосите има несъмнено важна, пораждаща роля за самото изследване; но в завършения му вид тя спокойно можеше да бъде изнесена пред скоби, като останат само следствията, породени от нея.

Разбира се, авторката има своята аргументация. Изложила е основанията си. Но дори и да не ги приемам изцяло, не мога да не приветствам този опит за философски прочит на Константин-Константиновото творчество, за вписването му в една универсална, *par excellence европейска* перспектива, методологичен еквивалент на собствената му *космополитна* проблематика. Четенето му не само в мащаба на родната литературна традиция, но през философския потенциал на херменевтичния метод (който е не само дълбоко свързан, но и припокриващ се до голяма степен с опита на синхронни явления като феноменологизма и екзистенциализма). Просто мярата в това благородно усилие ми се струва попрехвърлена. Долавям известно механично, „външно“ налагане на философско-теоретичната рамка върху конкретния материал, а не органична, извираща „отдолу“ кохерентност между тях.

Склонен съм да мисля тези увлечения като *необходим* момент на лична инициация на изследователката. Ключовата дума тук е „необходим“ и тази необходимост, убеден съм, ще проличи истински в бъдещите изследвания – като залог за тяхната зрелост. Тъкмо затова споделените тук забележки нямат негативен характер. Бих предпочел да бъдат възприети като доброжелателно споделяне на собствен опит от човек, който сам е минал по този път, преживял е своите инициации.

4.

Впрочем когато изследването по-нататък се връща към прекия си предмет, нещата идват на мястото си. Творчеството на К. К. е наложено върху една хоризонтално-вертикална, *вътрешна* и *външна* координатна система – а **именно** сложната констелация между *място* и *време*, чиято пресечна точка е личната памет на модерния, психологически детерминиран Аз. Едновременно памет за място и памет за време – последното в двоен смисъл: в положителен – времето в своята динамика, като История; и в отрицателен – като време извън Историята, в патриархалната си статика. – Тъкмо личната памет на Аза е онова „вътрешно“, метафизично пространство, където двете се срещат по сложен начин, където се сблъскват, конфронтират, но и взаимопроникват. В конкретните си измерения този сблъсък/синтез се проявява чрез антитезата „*космополитно-родно*“.

Именно тази усложненост характеризира прозата на К. К. като една от върховете прояви на модернизма в българската литература – модернизмът не в онзи екстатичен, революционен вид, който е присъщ на авангарда (и с който българската теория обикновено го идентифицира), а в един по-зрял, вгълбен и философски умъдрен вид, но без философската матрица да е демонстративно изтъквана, както това е характерно за ранния, революционния модернизъм (П. П. Славейков и Ницше например) и за авангарда. – (Тъкмо тази скритост може би придава известно основание на нуждата от нейното специално теоретично изтъкване, което и прави дисертацията в началото на втората си част.)

Тази втора част съдържа централните глави на изследването: „Мястото без време (идеалното място)“, „Мястото във времето“ и „Себеразпознаване чрез другия (другите)“, които не просто носят основната му тежест, а на практика го реализират. Тук се кръстосват по наистина органичен начин всички структуриращи антитези: антитезата „*далечно-близко*“ например прещраква от външните, хоризонталните си измерения във вътрешни, метафизични, като „*чуждо-свое*“: „Спомнянето на себе си е през патината на старите чардаци и хаети, в изрязаните слънца по таваните, във вълшебната кутийка-музичка, в бухналата екзотика на дълбоките дворове с асми, бадеми и нарове – от ранния разказ „Старият град“, през по-късните „Вяра“ и „Заник“, до мемоарния опус „Път през годините““ (с. 76). Отдалечеността *назад* в спомена, обратно пропорционална на вървенето *напред* по пътя през годините, е специфично опространствена – не само в ярката пластика на спомена (на тази външна, предметна пластика дисертацията посвещава специална глава в края си – една от най-силните си глави), но и чрез пространствената метафора на пътя: житейският път на Аза като нишка, на която е нанизана броеница от *места*, все по-чужди, все по-отдалечаващи се от абсолютния архетип на „*родното*“ – и затова все по-иконизиращи го в собствената си другост като абсолютното, идеалното „*друго*“ на себе си. – А „сладостният блян“ по отдалеченото/изгубеното е (компенсаторно?) идентифициран с „утопичното съществуване (завръщане) в идеите“ (с. 76).

Именно тази разноредова констелация разисква изследването във втората си част. И по този начин осъществява една дълбочинна аргументация на модерния характер на Константин-Константиновото творчество в избраната перспектива. Включително и като същностно *модерен* опит за завръщане в „*родното*“ и

преоткриването му като специфично *място-с-памет*, т. е. едновременно като пространство и време, като география и История.

В тази матрица се поместват както *родните*, така и *чуждите* места (Жеравна, Мелник, Оборище, Шипка – Венеция, Париж, Брюге, Лазурния бряг). Амплитудата изглежда само на пръв поглед огромна – те непрестанно влизат в диалог помежду си, изграждат отделен, и то много специфичен пласт в творчеството на К. К. в цялото му богатство на жанрови дискурси, паралелни, но и трансгресиращи помежду си – трансгресиращи не само като интертекстове в рамките на корпуса „К. К.“, но и в отделни творби: пътеписната структурна матрица на някои разкази и реципрочната белетризация на квазibelетристичните жанрове (за което вече споменах).

Всичко това оправдава като цяло избрания изследователски подход. Конкретните прочити на отделни творби – разкази, есета, пътеписи, спомени – категорично убеждават в това. Успяват в достатъчна степен да реализират теоретично-философската матрица.

5.

В заключение мога да обобщя, че монографията „Константин Константинов: възможности на разпознаването и себеразпознаването” предлага свой оригинален и несъмнено евристичен подход към творчеството на писателя. Подход, който се включва, при това по един смел, радикален начин в общите усилия на младата литературна наука днес да избяга от традиционните позитивистки прочити.

Но това не означава, че изследването няма приноси в един по-позитивистки план. Напротив, в първата си част то осъществява няколко такива приноса, като археологизира ранното присъствие на К. К. в литературата, в цялата му жанрова широта и главно през погледа на критическата рецепция. Ако не се лъжа, това е първият толкова цялостен и така прецизно осъществен преглед. Изчерпателната библиография в края по прегледен начин формализира цялото систематизиращо усилие, което авторката е предприела в първата част. – Припомнено е също така ранното творчество на писателя. При това то е видно в динамичната си проекция – като място, където се пораждат ред мотиви и образи, които ще имат развитието си в зрялата проза на писателя

...Впрочем, няма да изреждам на дребно отделните приноси на изследването – това до голяма степен бе направено в хода на рецензията. Ще изтъкна най-едрия според мен, основния. А именно: изследването на А. А. е **не само поредната, но и най-силната засега** (без с това да омаловажавам стореното от останалите изследователи, особено през последните години) **конкретна аргументация на общосподелимата постановка за модерността на К. К. – А. А. разнища самата същност на тази „модерност”, разкрива конкретните механизми, чрез които тя се състои и функционира, реалните ѝ проявления. И нещо много важно: модерността не просто в тематично-проблемен аспект, а като ментален статус и структура, като вътрешна механика и действие.**

Предложената монография демонстрира изследователска компетентност, която ми дава основание най-убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на авторката Александра Антонова научната степен „доцент”.

Основанията още повече нарастват, като се има предвид, че достойнствата на този труд са само част от едно цялостно присъствие на Александра А. в научния живот на института – присъствие разностранно, ярко и бих казал необходимо.

10 януари 2016

доц. д-р Пламен Анто